

Priloga: Rzd-01-19-00021-01

Datum: 20.12.2019

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00076**

Ime enote: **Piparstvo**

Sinonimi imena enote:

Gorjuško piparstvo, fajfarstvo

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **gospodarska znanja in veščine**

Podzvrsti:

rokodelska in obrtniška znanja

Tipološka gesla:

izdelovanje pip, rezljanje pip, krašenje pip

Kratek opis:

Piparstvo ali fajfarstvo je ročno izdelovanje rezljanih in različno okrašenih lesenih pip ali fajf za kajenje tobaka. Danes je po tej nekoč bolj prisotni dopolnilni domači obrti znana le še vas Gorjuše nad Bohinjem.

Opis:

Piparstvo ali fajfarstvo je ročno izdelovanje rezljanih in različno okrašenih lesenih pip ali fajf za kajenje tobaka. Ta domača obrt, ki je bila v preteklosti bolj znana v več krajih po Sloveniji, je ohranjena samo v vasi Gorjuše nad Bohinjem, kjer le še dva mojstra izdelujeta lesene fajfe različnih velikosti in oblik.

Z ročno izdelanim orodjem v domačih delavnicah danes fajfe izdelujejo največkrat iz lesa domačega sadnega drevja, predvsem hruške. V preteklosti so uporabljali tudi les jelše, breze, tise ali pušpana. Cevke ('rorčki') oziroma ustniki so narejeni iz smrekovih vej, iz katerih mojster s posebno žičko izrine sredico. Pri izdelavi lesenega dela fajfe uporabljajo različno orodje: žage, sekirice, nože, pile, dleta in svedre; za krašenje in okovanje pa uporabljajo kladiva, klešče, škarje, prebijače in svedre.

Posebnost gorjuških fajf je, da so okrašene ('štikane') z bisernico oziroma školjčno lupino v različno oblikovanih motivih, ki so jih pogosto prilagodili dejavnostim uporabnikov, npr. lovcem, čebelarjem ali rudarjem. Take okraske so včasih imenovali 'uši'. Danes za krašenje najpogosteje uporabljajo ostanke, ki nastanejo pri izdelavi gumbov za harmonike, v preteklosti pa so jih krasili tudi s srebrno ali medeninasto žico. Gorjuškim fajfam so dodani tudi ročno kovani pokrovčki iz zlitin in kovin. Najbolj znana fajfa je 'čedra' ali 'kratka pipa', ki ima kratko in ravno cevko s spodnjima robovoma v obliki črke V, bogato okrasje in še danes tudi najvišjo ceno. Druge fajfe s tega območja so še 'vivček', 'čebelarska pipa', 'žbalca' ali 'štebalca', 'pipa s turnom' in 'škorenj'. Fajfo mojster izdeluje tudi več dni, odvisno od zahtevnosti njenega okraševanja.

Fajfe so sprva izdelovali le za lastno uporabo (kajenje tobaka in prodaja), sedaj pa imajo predvsem funkcijo okrasnih predmetov, spominkov, tudi protokolarnih daril. Gorjuške fajfe so postale zbirateljski predmeti, na leto jih prodajo zgolj nekaj. Zato

so v podobni tehniki začeli izdelovati tudi lesen nakit, ki se skupaj s fajfami trži v okviru Turizma Bohinj kot izdelek s certifikatom Bohinjsko / From Bohinj.

Fajfarstvo je bila pomembna dopolnilna obrt v več krajih na Slovenskem (Bohinj, okolica Moravč, Poljane v Poljanski dolini na Gorenjskem, v Martinj Vrhu nad Železniki, v Višnjah na Primorskem, v Krki na Dolenjskem), ki se je večinoma prenašala iz roda v rod. Kmetu, ki se je z njo ukvarjal predvsem v zimskih mesecih, ko je bilo manj dela v gozdu in z živino, ta obrt sama ni omogočala preživetja. Dejavnost je bila najbolj razvita na prehodu iz 19. v 20. stoletje, ko je na Gorjušah nad Bohinjem fajfe izdelovalo tudi do 20 izdelovalcev. Takrat so jih izdelali med 3000 in 4000 na leto, prodajali pa so jih na Koroško, Štajersko, Primorsko, v Istro in Dalmacijo, celo v Anglijo in Ameriko. Pogosto so jih razstavljali tudi na obrtnih razstavah, krasile so izložbe trgovin. Pomembno vlogo pri prodaji je imel prodajni zavod za domačo in umetno obrt Dom, ki je izdelovalce oskrboval z materialom in kupoval izdelke. Piparstvo na Gorjušah v svojem delu Velika pratika omenja že Valentin Vodnik leta 1795. Zaton te domače obrti se je začel v 20. stoletju, ko je usihala kmečka trgovina zaradi konkurenčnejših porcelanastih pip in uporabe cigaret.

Datacija:

zadnja četrtina 18. stol., 1795 (omemba)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **GORJUŠE (BOHINJ)**

Opis lokacije:

Gorjuše, Koprivnik

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **424480** X: **129640**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00076.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Anja Jerin, 2019

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za nesnovno dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Gorenjski muzej**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

Gorenjski muzej

Slovenski etnografski muzej

9. UTEMELJITEV VPISA

Nekdaj razširjeno piparsko obrt, katere izdelki so bili rezultat mojstrskega znanja v tehnološkem in oblikovnem smislu in hkrati tudi malodane obvezna simbolna sestavina narodnega moškega kostuma, gojita le še dva mojstra. Na eni strani jo tako lahko štejemo za ogroženo dediščino, na drugi strani pa se danes tehnologija izdelovanja pip uporablja za izdelavo drugovrstnih predmetov, kar to obliko nesnovne dediščine ohranja živo.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **20.12.2019**

Št.: **Rzd-01-19-00021-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-19-00021-11-01

Datum: 20.12.2019

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00076**

Ime enote: **Piparstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **204**

Srečko Lotrič

Gorjuše 27a, 4264 Bohinjska Bistrica

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Tradicija izdelovanja gorjuških pip pri Lotričevih sega do Viktorja Lotriča, ki se je s to obrtjo začel ukvarjati leta 1907. Z izdelovanjem fajf, kot pipam pravijo na Gorjušah, je nadaljeval oče Srečka Lotriča Alojz Lotrič, danes pa je Srečko Lotrič le še eden od dveh mojstrov, ki se ukvarja s to domačo obrtjo.

Srečko Lotrič fajfe izdeluje ročno iz različnih vrst lesa v domači delavnici z orodjem, ki je še od njegovega očeta. Za fajfo najbolj preproste oblike potrebuje približno štiri dni intenzivnega dela.

Ker dandanes prodaja fajf upada, se je Srečko Lotrič lotil tudi izdelave in prodaje drugih izdelkov, kot so nakit (uhani, broške, obeski), gumbi za srečo in kuhinjske deske. Srečko Lotrič razstavlja na različnih sejmih. Dedkove, očetove in svoje izdelke razstavlja tudi doma, kjer ima v delavnici vitrino s posebnimi izdelki. Delavnico dandanes obiskujejo številni posamezniki in skupine, ki se zanimajo za to domačo obrt.

Njegove fajfe so dobile tudi znak Art&Craft Slovenija, ki ga podeljuje Obrtna zbornica Slovenije, in certifikat Bohinjsko / From Bohinj.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **GORJUŠE (BOHINJ)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **425034**

X: **129564**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00204.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Anja Jerin, 2019

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **20.12.2019**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-19-00021-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI